

Інформаційна довідка
щодо проекту Закону України «Про внесення змін до Цивільного
процесуального кодексу України та Кодексу адміністративного
судочинства України щодо особливостей розгляду
окремих категорій судових справ»
*(реєстр. № 14305 від 15.12.2025)**

***Анотація.** Інформаційна довідка містить результати аналізу проекту Закону України «Про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України та Кодексу адміністративного судочинства України щодо особливостей розгляду окремих категорій судових справ».*

***Ключові слова:** факт перебування у трудових відносинах, особисті показання під присягою, судові рішення, відомості про стаж роботи, ступінь придатності військовослужбовця, рішення військово-лікарської комісії, адміністративний суд, експертиза.*

Вступ

Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України породила ряд проблем, що потребують законодавчого вирішення. Зокрема через знищення/втрату документів фізичні особи позбавлені можливості підтвердити трудовий стаж для виходу на пенсію або здійснити перерахунок пенсійних виплат за певних підстав. Іншою проблемою є відсутність достатніх гарантій реалізації військовослужбовцями права на реабілітацію, повноцінне лікування, отримання пільг та пенсійне забезпечення. Автори проекту Закону України «Про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України та Кодексу адміністративного судочинства України щодо особливостей розгляду окремих категорій судових справ» (далі – законопроект) пропонують вирішити зазначені дві проблеми: першу – шляхом запровадження у судах цивільної юрисдикції особливостей процедури розгляду справ про встановлення факту перебування особи у трудових відносинах у разі неможливості документального підтвердження; другу – шляхом запровадження в адміністративних судах прискореної судової процедури розгляду скарг на рішення військово-лікарської комісії (далі – ВЛК).

Зважаючи на те, що: ці проблеми не є поодинокими та стосуються багатьох громадян України; виникли вони з об'єктивних причин і в умовах недостатнього правового регулювання змінених під впливом війни відносин, намагання їх повністю розв'язати у судово-процесуальному порядку видається дискусійним.

Дослідницькою службою Верховної Ради України аналізувався проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підтвердження стажу роботи (страхового стажу) військовослужбовців та інших осіб у разі втрати документів внаслідок збройної агресії або тимчасової окупації»

(реєстр. № 13705 від 27.08.2025)¹, що містив подібні пропозиції у частині встановлення юридичного факту у судовому порядку². Цим проектом, як і нині аналізованим законопроектом, пропонувалися зміни до статті 315 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України) шляхом введення додаткової категорії справ, а також доповнення ЦПК України новою статтею 317¹, у якій мали бути визначені особливості провадження у справах про встановлення факту перебування особи в трудових відносинах у разі неможливості документального підтвердження такого факту.

Як зазначено у пояснювальній записці до законопроекту, його метою є врегулювання процесуальних особливостей встановлення судом факту перебування особи у трудових відносинах у випадках, коли документальне підтвердження такого факту є неможливим через знищення, втрату чи відсутність відповідних документів унаслідок бойових дій, окупації, або інших надзвичайних обставин; встановлення спеціальних гарантій для громадян України, які можуть підтверджувати трудовий стаж власними показаннями під присягою у суді, якщо інші докази відсутні; запровадження спрощеної процедури судового оскарження рішень ВЛК. Проаналізувавши законопроект, вважаємо за доцільне висловити такі міркування.

Основна частина

На нашу думку, дискусійною видається пропозиція щодо розширення переліку справ про встановлення фактів, що мають юридичне значення (стаття 315 ЦПК України), шляхом доповнення його новою категорією – «перебування особи у трудових відносинах з підприємством, установою, організацією, у тому числі для підтвердження стажу роботи (страхового стажу)». Варто зазначити, що в широкому розумінні справа про перебування особи у трудових відносинах може мати як спірний, так і безспірний характер. Можна погодитися, що встановлення такого факту без наявного спору у ряді випадків необхідне, враховуючи наслідки збройної агресії РФ та її вплив на трудові відносини. Ніщо не заважає фізичній особі звернутися до суду з вимогою про встановлення такого факту, що має юридичне значення, на підставі чинної редакції частини другої статті 315 ЦПК України. Адже перелік фактів, що мають юридичне значення, наведених у частині першій статті 315 ЦПК України, не є вичерпним.

Стосовно доповнення ЦПК України новою статтею 317¹ зауважимо, що всі можливі перелічені у цій статті докази надаються суду для оцінювання та

¹ Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підтвердження стажу роботи (страхового стажу) військовослужбовців та інших осіб у разі втрати документів внаслідок збройної агресії або тимчасової окупації, реєстр. № 13705 від 27.08.2025. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/57197>

² Інформаційна довідка щодо проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підтвердження стажу роботи (страхового стажу) військовослужбовців та інших осіб у разі втрати документів внаслідок збройної агресії або тимчасової окупації» (реєстр. № 13705 від 27.08.2025). Вебсайт Дослідницької служби Верховної Ради України. URL: <https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/33790.pdf>

об'єктивного вирішення справи на підставі загальних норм ЦПК України про докази і доказування, тобто якихось новел чи особливостей доказування у статті 317¹ не передбачено, окрім однієї – особистих показань заявника під присягою, що вважаємо неприйнятним. Адже ця пропозиція не узгоджується з іншими нормами ЦПК України, з яких випливає, що суд не може вирішити справу за одним показанням свідка, яке нічим не підтверджується, а будь-які інші належні і допустимі докази відсутні. До того ж існує високий ризик зловживання правом особою-заявником, оскільки він свідчитиме на свою користь за відсутності будь-яких доказів.

Відповідно до частин першої, другої та третьої статті 89 ЦПК України «суд оцінює докази за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному, об'єктивному та безпосередньому дослідженні наявних у справі доказів. Жодні докази не мають для суду заздальгідь встановленої сили. Суд оцінює належність, допустимість, достовірність кожного доказу окремо, а також достатність і взаємний зв'язок доказів у їх сукупності. Суд надає оцінку як зібраним у справі доказам в цілому, так і кожному доказу (групі однотипних доказів), який міститься у справі, мотивує відхилення або врахування кожного доказу (групи доказів)». Також нормою частини п'ятої статті 263 ЦПК України передбачена вимога щодо ухвалення судового рішення, за яким: «обґрунтованим є рішення, ухвалене на підставі повно і всебічно з'ясованих обставин, на які сторони посилаються як на підставу своїх вимог і заперечень, підтверджених тими доказами, які були досліджені в судовому засіданні». Отже, суд у випадку надання особистих показань заявником під присягою позбавлений можливості дослідити і підтвердити їх, а відтак запропонована зміна у процесуальний закон, на нашу думку, суперечить ЦПК України.

Законопроект пропонується доповнити Кодекс адміністративного судочинства України (далі – КАС України) новою статтею 287¹ «Особливості розгляду справ щодо оскарження рішень військово-лікарських комісій». Проте судом оскаржуються рішення не всіх ВЛК.

У Положенні про військово-лікарську експертизу в Збройних Силах України, затвердженому наказом Міністерства оборони України від 14.08.2008 № 402, передбачена можливість оскарження до суду рішень, постанов Центральної військово-лікарської комісії (далі – ЦВЛК) та постанов ВЛК регіонів (пункти 2.3.5. та 2.4.10. Положення)³. За приписами пункту 9 статті 19 КАС України такі спори відносяться до юрисдикції адміністративних судів, хоча прямо у цьому пункті не вказуються⁴. Сучасна практика адміністративних судів свідчить про розгляд цієї категорії спорів.

³ Про затвердження Положення про військово-лікарську експертизу в Збройних Силах України: Наказ Міністерства оборони України від 14.08.2008 № 402. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1109-08#n14>

⁴ Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 №2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>

Варто зауважити, що не всі ВЛК є комісіями регіонального рівня (наприклад, районні ВЛК ТЦК), а тому їхні постанови спочатку оскаржуються до ВЛК регіонального рівня, а потім до ЦВЛК чи в судовому порядку.

Автори законопроекту пропонують закріпити в КАС України положення про обов'язковість призначення судом експертизи у спрах щодо рішень ВЛК, яку має здійснювати експертна установа. Проте, яка саме установа має здійснювати таку експертизу, які її повноваження, за чий рахунок виконується експертиза – законопроект не визначає та не врегульовує питання доступу цієї установи до реєстрів із медичною інформацією про військовослужбовців. Можна припустити, що навіть якщо експертна установа надасть свій висновок, то суд може постати перед дилемою, пов'язаною з оцінюванням постанови ВЛК і висновку експертизи, призначеної судом.

Верховний Суд у постанові від 13 червня 2018 року у справі № 806/526/16 зазначив, що у межах адміністративного процесу суд не повинен надавати оцінку професійним діям конкретних лікарів-членів ВЛК при застосуванні ними відповідних методів огляду позивача, дослідженні медичної документації, визначенні діагнозів та відповідності їх конкретній статті Розкладу хвороб, оскільки це потребує спеціальних знань у медичній галузі⁵.

У рішенні Хмельницького окружного адміністративного суду від 08 листопада 2025 року у справі № 560/8504/25 зазначено, що «судовий контроль за ВЛК обмежується перевіркою законності процедури. Суд не має права вирішувати медичні питання, ставити під сумнів діагнози, або надавати власну оцінку стану здоров'я, оскільки не є медичною установою. Оскарження діагнозу або ступеня придатності до військової служби відбувається шляхом звернення до вищої ВЛК (зокрема до Центральної військово-лікарської комісії), а не до суду»⁶.

Відповідно до частини третьої статті 124 Конституції України юрисдикція судів поширюється на будь-який юридичний спір та будь-яке кримінальне обвинувачення. Слід зазначити, що юридичний спір є спором про право, а не медичним спором.

Отже, цілком логічно, що перегляд рішень ВЛК має здійснюватися уповноваженим незалежним органом у медичній галузі, адже функція дослідження медичної документації та оцінки дій лікарів-членів ВЛК не притаманна судам і не повинна на них покладатися. Очевидним також вбачається, що це питання потребує врегулювання на рівні закону, а не наказу Міністерства оборони України.

Висновок

Зважаючи на викладене, доцільність прийняття проекту Закону України «Про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України та Кодексу адміністративного судочинства України щодо особливостей розгляду окремих категорій судових справ» (реєстр. № 13705 від 27.08.2025) у запропонованій

⁵ Постанова Верховного Суду від 13.06.2018 у справі № 806/526/16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74718351>

⁶ Рішення Хмельницького окружного адміністративного суду від 08.11.2025 у справі № 560/8504/25. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/131632256>

редакції вбачається сумнівною з огляду на його зміст, що, на нашу думку, не сприятиме вдосконаленню судового процесу та захисту прав громадян.

***Дослідницька служба
Верховної Ради України***

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені у документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*